

DEK – TANAP ANKARA KÜLTÜR GEZİSİ KİTAPÇIĞI (II)

TARİHTE ANKARA

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara, Anadolu'nun doğusu ile batısını, kuzeyi ile güneyini birbirine bağlayan anayolların kavşağında kurulmuş önemli bir kenttir.

Bugünkü Ankara kentinin kapladığı alanla, çevresindeki prehistorik yerleşmeler gözönüne alındığında, kentin çok eski çağlardan beri sürekli bir yerleşmeye sahne olduğu anlaşılmaktadır. Çubuk çayı yakınındaki Eti Yokuşu'nda Paleolitik çağa ait bu yerleşmede çeşitli eserler bulunmuştur. Ayrıca İstanbul yolu üzerindeki Ergazi'de ve Maltepe'de de bu döneme ait eserler ele geçmiştir. Kentin güney batısındaki Ahlatlıbel ile Koçumbeli'de gün ışığına çıkarılan Kalkolitik (Bakır Çağı) ve Bronz Çağına ait küçük saray kalıntıları ise Prehistorik dönemlerde, bu yerleşim yerlerinde küçük prensliklerin bulunduğunu göstermektedir. Ankara ve yakın çevresinin daha sonra Hititler tarafından ele geçirildiği ve kentte yerleştikleri bilinmektedir. Mürted ovası yakınında Bitik'te bir Hitit yerleşmesi saptanmış ve burada yapılan kazıda eski Hitit dönemine ait bir yerleşim yeri açığa çıkarılmıştır.

Ankara'nın 60 km. güney - batısındaki Haymana İlçesi yakınlarında bulunan Gavurkale'de ise Hitit İmparatorluk Dönemine ait bir kutsal alan bulunmaktadır. Yine Haymana - Oyaca yakınlarında yer alan ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi tarafından kazısı yapılan Külhöyük önemli bir Hitit yerleşmesidir.

Kentteki ilk önemli yerleşme Frigler Döneminde olmuştur. Kazılar sonucunda, Ankara'daki bu Frig kentinin Augustus ve Roma tapınağının çevresi ile Çankırı Kapı arasındaki bölgede bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine efsanelerde kentin Frigya Kralı Midas tarafından kurulduğu anlatılmaktadır. Frigler, kurdukları bu kente, gemi çıpası anlamına gelen "Ankyra" adını vermişlerdir. Ankara çevresinde yer alan Frig tümülüslerinde yapılan kazılarda ele geçen buluntular, Ankara'nın 750 - 500 yılları arasında önemli bir Frig yerleşmesi olduğunu göstermektedir.

Friglerin başkenti Gordion'da, yine Ankara'nın Polatlı İlçesi sınırları içerisinde yer alan Yassıhöyük Köyündedir. Burada sayıları 100'ü aşan tümülüslerden bazılarında ve şehirde yapılan kazılarda ele geçen buluntular, İ. Ö. 8. Yüzyıl ve 5. Yüzyıl arasındaki zaman dilimi içinde Ankara ve çevresinde yaşayan Frigler hakkında en önemli bilgileri vermektedir.

Frigler'den sonra Makedonya Kralı Büyük İskender'in zamanına kadar Ankyra için fazla bilgimiz yoktur. Yalnız; Pers Kralı I. Dareios döneminde (İ. Ö. 522 - 486) yapılmış olan ünlü "Kral Yolu" üzerinde bulunan kentin, bu dönemde küçük bir ticaret merkezi olduğu bilinmektedir. Büyük İskender İ. Ö. 334 - 333 kışını Gordion'da geçirmiş ve ilkbaharda Ankyra'ya gelerek sonbahara kadar Pers ordusunu burada beklemiştir.

İ. Ö. 278 - 277 yılında üç büyük kol halinde Avrupa'dan Anadolu'ya akın edip, Kızılırmak (Halys) yayı ile Ankara ve Pesinus yörelerine yerleşen Galat (Kelt) akıncılarının bir boyu olan

Tektosagların Ankyra'yı başkent yaptıkları bilinmektedir. İ. Ö. 189 yılında Romalı komutan G. Manlius Vulso, Ankyra'ya gelmiş ve Galatları yenerek kendi bölgelerinde kalmak koşulu ile Bergama Krallığının yönetimine bırakmıştır.

Bergama Krallığının İ. Ö. 133 yılından sonra vasiyet yolu ile Roma İmparatorluğuna katılması sırasında, Büyük Frigya'nın içinde kalan Galatya Pontus Krallığının kontrolüne verilmiştir; Ancak Pontus Krallığı Ankyra çevresinde etkisini gösterememiştir.

Karışıklıklarla geçen bir dönemden sonra, roma İmparatoru Augustus'un İ. Ö. 25 yılında Galatya'yı Roma egemenliği altına alması üzerine, Ankyra bu kez Roma'nın eyaleti Galatya'nın başkenti olmuştur. Bundan sonra kente Augustus'a hürmeten Sebaste (saygıdeğer) adı takılmış ve Augustus kente adını taşıyan bir tapınak inşa ettirmiştir. Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırı ile Avrupa'daki yolların birleşme noktasında bulunan Ankyra, stratejik konumu nedeniyle Roma egemenliği altında hızlı bir gelişme göstermiş ve doğudaki savaşlar sırasında imparatorlar ile orduların dinlendikleri önemli bir askeri üs olmuştur. Kent, özellikle İ. S. 2. Yüzyılda en parlak dönemini yaşamıştır. İ. S. 3. Yüzyılda İmparator Caracalla, kalenin surlarını onarmış ve kalenin alt kısmında büyük bir hamam inşa ettirmiştir. İ. S. 4. Yüzyılın ortasında Hristiyanlığın yayılması ile Ankyra, dinsel yönden önemli bir merkez olmuştur. Kentte İ. S. 314 ve 358 yıllarında iki meclis toplantısının yapıldığı ve piskoposların önemli kararlar aldığı bilinmektedir. İ. S. 362 yılında İmparator Julien, Ankyra'da bir süre kalmış ve kent yönetiminin güçlendirilmesi için yasalar çıkarmıştır. İ. S. 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesi ile kent doğu Roma İmparatorluğunun eline geçmiştir.

Bizans egemenliği altında İ. S. 7. Yüzyıla değin çoğunlukla barış içinde yaşayan Ankyra, bu yüzyıldan başlayarak Arap akınlarına uğramış ve yağma edilmiştir. 1071 yılında Selçuk Sultanı Alparslan'ın Malazgirt'te Bizans ordusunu yenmesinden sonra 1073 yılında Ankyra, Selçuk hükümdarlığının yönetimi altına girmiştir. Sultan Alaeddin Keykubat'ın hüküm sürdüğü dönem (1219 - 1237) Selçuklular'ın en parlak devridir ve Ankyra, bu dönemde büyük imar faaliyetlerine sahne olmuştur.

Moğolların Anadolu'yu istilası sırasında diğer Selçuklu kentleri gibi Ankara'da sarsılmış ve Moğollara yenilen II. Gıyaseddin Keyhüsrev güçlü bir kalenin olması nedeniyle Ankara'ya sığınmıştır. Ancak; Anadolu Selçuklu devleti'nin 1243 yılından başlayarak, Moğol egemenliği altına girmeye başlaması üzerine, Selçuk hükümdarlarının etkisi kalmamış ve 1304 yılında Ankara'da Moğol egemenliği altına girmiştir. Bundan sonra kent, Moğolların denetimi altında ticaretle de uğraşan ve kendilerine Ahi Beyleri adı verilen bir çeşit eyalet valileri tarafından yönetilmiştir.

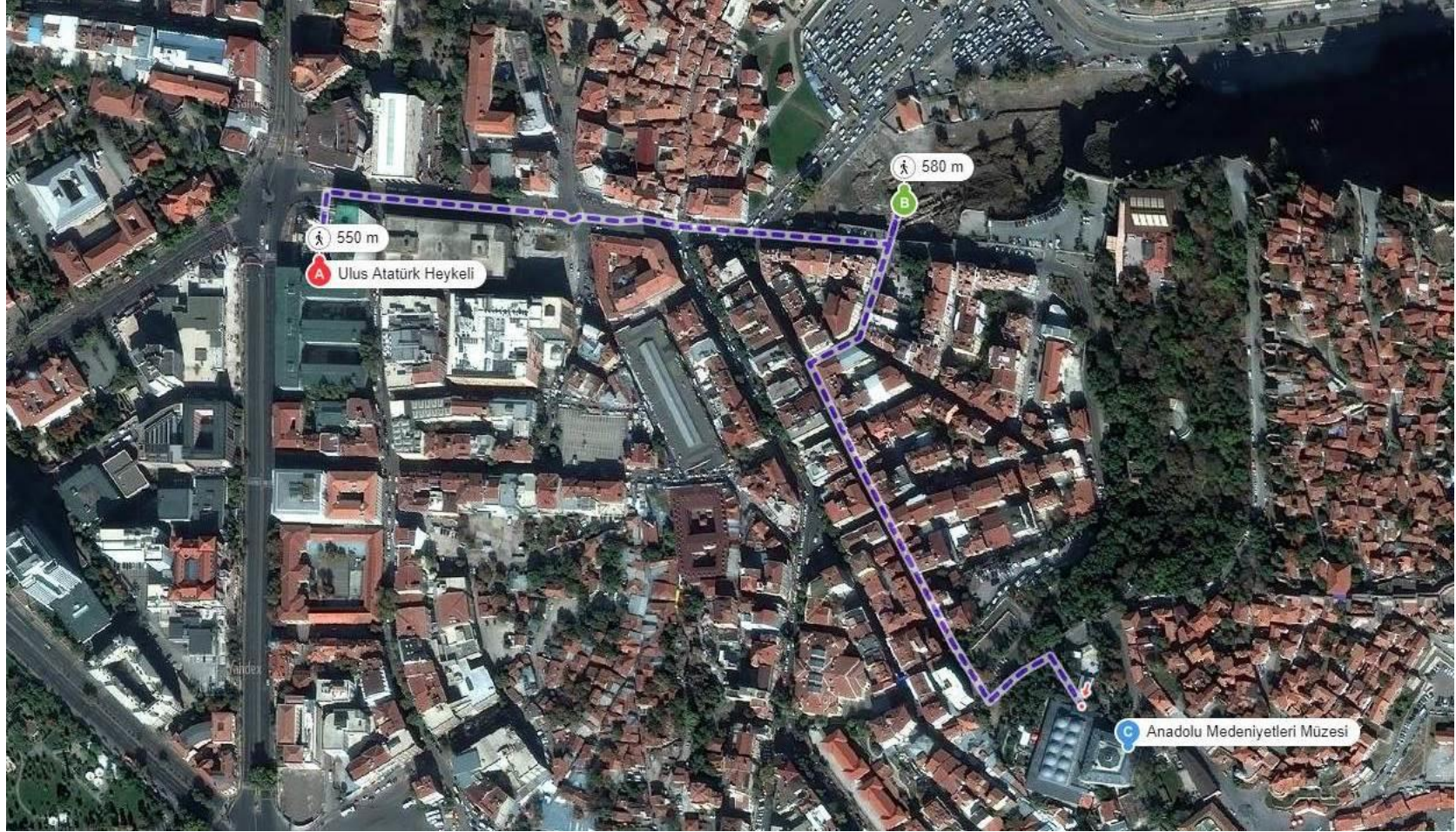
Ankyra adı İslami devirlerde Engürü ve Angora biçimlerine dönüşmüştür. Kent 1356 yılında Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. Osmanlı Padişahı I. Murad 1362 - 1363 yıllarında Ankara'da hüküm sürmüştür. Timur'un Anadolu'yu istilası sırasında kent, 1402 yılında Çubuk

ovasında yapılan ve Yıldırım Beyazıd'ın Timur'a yenilmesi ile sonuçlanan Ankara Meydan Savaşına sahne olmuştur. Daha sonra Timur'un Anadolu'dan çekilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi, eyalet teşkilatının kurulması ile Ankara bir süre Anadolu Eyaletinin merkezi olmuştur.

Ankara 17. Yüzyılın başında bölgede başlayan Celali isyanlarına sahne olmuştur. Bu ayaklanmalar sırasında kentin bir kısmı yakılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devrinde Ankara'da öteki kentler gibi sönük bir dönem geçirmiştir. Kent bu dönemde bölgenin önemli bir gelir kaynağı olan tiftik ve tiftikten yapılan kumaş (soft) ticareti ile önemli bir dericilik merkezi konumundadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ile Kurtuluş Savaşı sırasında kent yeniden önem kazanmaya başlamış savaşın kazanılmasından sonra 13 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti olmuştur.

GEZİ GÜZERGAHI

Gezi Güzergahı Sırası ile;

A : Ulus Heykel

B: Roma Dönemi MS 2. YY Ankyra Tiyatrosu

C: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara Kalesi

ROMA DÖNEMİ ANKYRA TİYATROSU

Antik yazarların Ankara hakkında verdikleri bilgiler arasında tiyatrodan hiç söz edilmemesine karşılık, Ankara'da bulunan bazı yazıtlarda dolaylı olarak bahsedilmektedir. Ayrıca Roma Hamamı'nda korunan bir heykel kaidesi üzerinde yer alan yazıt, Dionysos şenlikleri hakkında bir kararnameyi içermektedir. Yazıt, Ulpis Aelius Pompeianus'un Agonluğu sırasında çıkarılan bir kararnamedir ve üzerinde tiyatronun belli bir yerine konulduğu yazılıdır. Buna göre Ankara'da bir tiyatro yapısının bulunduğu açıkça belli olmaktadır. Ancak 1982 yılına kadar nerede olduğu bilinmiyordu. 1982 yılında bir inşaatın temel kazısı sırasında bulunan arkeolojik veriler neticesinde 1982-1986 yılları arasında yapılan kazılarda tiyatro tamamen açığa çıkarılmıştır.

Bir çok tiyatroda olduğu gibi yerli kayanın oyulması ve doldurulması ile elde edilen oturma sıraları moloz taş - harç dolgusuyla oluşturulmuştur. Orkestraya girişi sağlayan doğu ve batıda iki tane parados (yan giriş) yer almaktadır. Skene (sahne) binası orkestraya beş kapı ile açılmaktadır.

Bizans Dönemi'nde muhtemelen iki evreli değişikliğe uğramış; birinci değişiklikte orkestra su oyunlarının düzenlendiği bir havuza dönüştürülmüş, ikinci değişiklikte ise skene binasının içinin ve doğu paradosa bitişik tonozlu bölümlerin başka bir amaçla kullanıldığı sanılmaktadır. Geç Bizans Döneminde ise oturma sıralarının kaldırıldığı muhtemeldir. Buna rağmen tiyatronun tipik Roma tiyatrolarında olduğu gibi yarım daire biçiminde bir orkestrası ve iki diozomasının olduğu anlaşılmaktadır. M.S.2. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

ANKARA ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ

Yapıların Tarihi

Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Atpazarı olarak sınımlandırılan semtte, Ankara Kalesi'nin dış duvarının güneydoğusundaki yeni işlev verilerek düzenlenmiş iki Osmanlı yapısında yer alır. Bu yapılardan biri Mahmut Paşa Bedesteni, diğer Kurşunlu Han'dır.

Bedestenin; Fatih dönemi baş vezirlerinden Mahmut Paşa tarafından 1464-1471 tarihleri arasında yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Kitabes yoktur. Yapının planı klasik tiptedir. Ortada 10 kubbe ile örtülü dikdörtgen planlı kapalı mekân, karşılıklı yerleştirilen üstü beşik tonozlarla örtülü 102 dükkândan meydana gelen bir arasta ile çevrilmiştir. Kurşunlu Han, tahrir defterlerine, sicil kayıtlarına dayanan son araştırmalara göre Fatih dönemi baş vezirlerinden Mehmet Paşa'nın İstanbul'un Üsküdar Semt'indeki maretne vakıf olarak yaptırılmıştır. Kitabesi yoktur.

1946 yılındaki onarımda II. Murat'a ait sikkeler ele geçirilmiştir. Bu buluntular, hanın 15. asrın ilk yarısında var olduğunu kanıtlar niteliktedir. Han, Osmanlı Devri hanlarının tipik plan karakterinde olup ortada avlu ve revak sırası ile, bunları çeviren iki katlı odalardan oluşur. Zemin katta 28, birinci kata 30 oda yer alır. Hanın kuzey cephesinde 11, doğu cephesinde 9 ve giriş Eyvanı

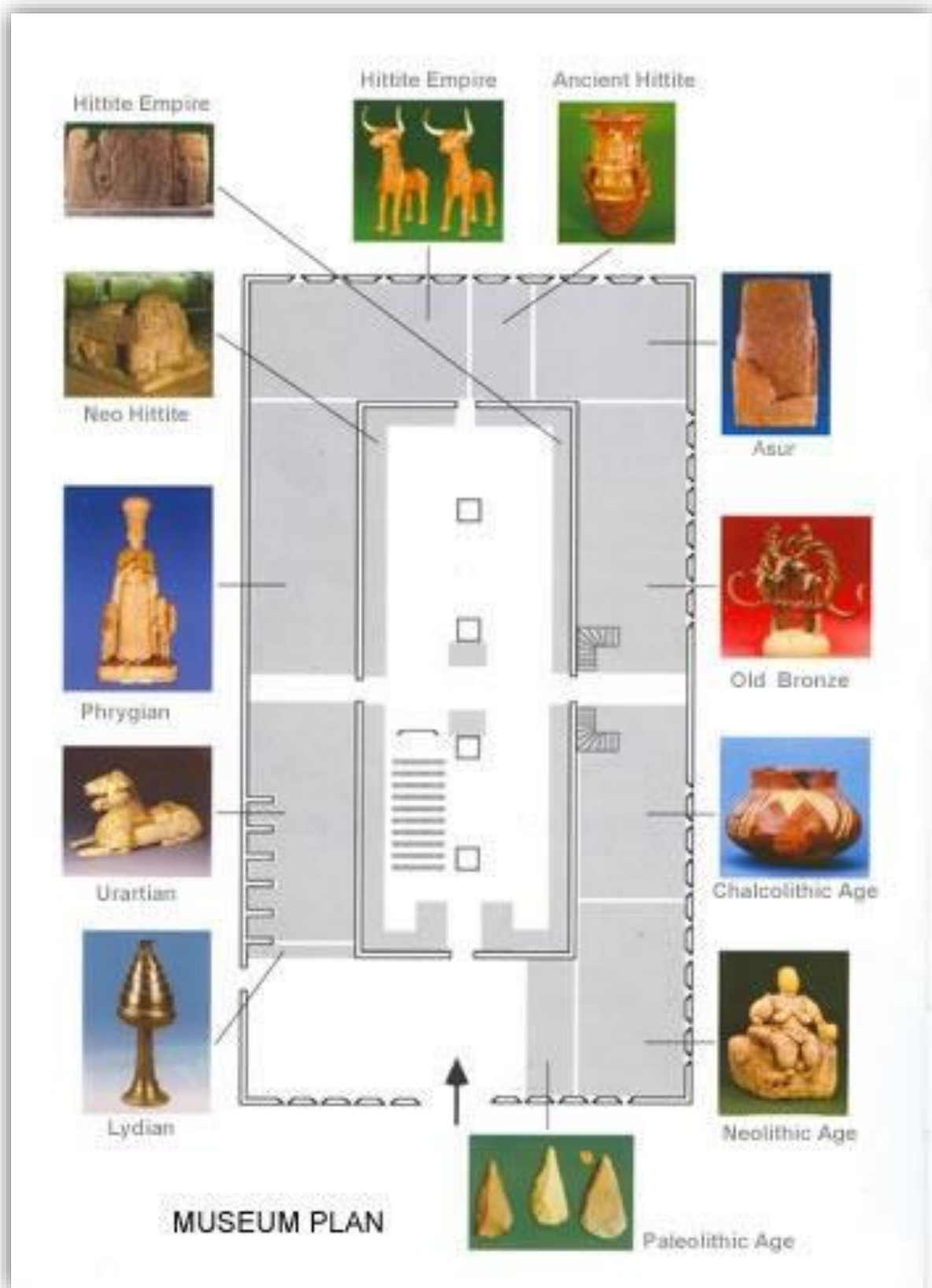
içersinde karşılıklı yerleştirilen 4 dükkân yer alır. Bugün müzeyi oluşturan bu iki yapı, 1881 yılındaki son yangından sonra terkedilmiştir.

Müzenin Tarihi

Ankara'da ilk müze, Kültür Müdürü Mübarek Galip Bey tarafından 1921 yılında kalenin Akkale olarak isimlendirilen kısmında kurulmuştur. Bu müzenin yanı sıra Augustus Mabed ile Roma Hamamı'ndan eserler ve diğer bölgelerdek Hitit eserleri de Ankara'ya gönderilmeye başlanınca geniş mekânlara sahip bir müze binası gerekli görülmüştür. Metruk halde bulunan Mahmut Paşa Bedesten ve Han binasında 1938 yılından 1968'e kadar devam eden bir restorasyon çalışması başlatılmıştır. Bedestenin orta bölümünde yer alan kubbeli mekânın büyük br kısmının onarımının 1940 yılında bitirilmesi ile eserler, yerleştirilmeye başlanmış, 1943 yılında orta bölüm ziyarete açılmıştır. Beş dükkân orjinal halde bırakılıp, dükkân aralarındaki bölmeler kaldırılmış ve böylece, teşhir için geniş bir çevre kordoru elde edilmiştir. Müze yapısı 1968 yılında son şeklini almıştır. Bugün dar bina olarak kullanılan Kurşunlu Han'da araştırmacı odaları, kütüphane, konferans salonu, laboratuvar ve ş atölyeler yer almakta, Mahmut Paşa Bedesten ise teşhir salonu olarak kullanılmaktadır.

Kendine özgü koleksiyonları ile dünyanın sayılı müzeler arasında yer alan Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde, Anadolu arkeolojik eserler Paleolitik Çağdan başlayarak günümüze kadar, kronolojik bir sırayla sergilenmektedir.

Arkeolojik Devirler / Dönemler

Paleolitik Çağlar

Yontma veya Eski Taş Çağı olarak da adlandırılan Paleolitik Çağ günümüzden yaklaşık 2 milyon yıl önce başlamış ve 10.000 yıl önce son bulmuştur. Ancak verilen bu tarihlerin dünya geneli içinde geçerli olduğunu ve yerel olarak değişmeye açık bulunduğunu da belirtmek gerekir. İnsanlık tarihinin % 99'u gibi çok büyük bir bölümünü kapsayan bu çağ ilk taş aletlerin üretimi ile birlikte tarihin gelişimi içinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

Doğanın sınırlayıcı ve belirleyici baskısı altında yaşayan Paleolitik Çağ insanları ekonomik açıdan, avcı ve toplayıcı toplulukları temsil ederler. Besin üretmeyi bilmeyen bu insanlar, yalnızca yaşadıkları ortamda bulunan yabani sebze, meyve ve köklerle avlandıkları hayvanları yiyerek beslenmişlerdir. İklim ve çevre koşullarının değişkenliği nedeniyle, yeni besin kaynakları aramak ve av hayvanlarını izleyerek, küçük gruplar halinde konar - göçer bir tarzda yaşamışlardır.

Kaya sığınaklarının bulunduğu yerlerde mağara ve kayaaltı sığınaklarında barınmışlar, kaya sığınaklarının bulunmadığı yerlerde ise açık havada kurdukları sığınaklarda yaşamışlardır.

Paleolitik Çağ, karakteristik çizgileri ve kültürleriyle Alt, Orta ve Üst olmak üzere 3 evreye ayrılır.

Anadolu Paleolitik'ine günümüze değin yapılan kazı ve yüzey araştırmalarının ışığında bakıldığında, yeterince araştırılmamış olmasına karşın, Alt, Orta, Üst Paleolitik dönemlere ait taş ve kemik endüstri, fauna, flora ve insan kalıntıları ile sanat yapıtlarının ele geçmesi, Anadolu'nun ne denli yoğun bir biçimde iskan edildiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bugünkü bilgilerin ışığında, Anadolu Paleolitik Çağ'ın tüm evrelerini, stratigrafik süreklilik içinde veren tek mağara Karain'dir. Karain Mağarası, buluntularıyla, yalnız Anadolu değil, aynı zamanda Yakın Doğu Paleolitiği için de büyük önem taşımaktadır.

Anadolu Paleolitik'indeki en büyük boşluk, salt yaşlandırmanın henüz yapılamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda Aşağı Fırat Havzasında yapılmış olan kazı ve sistemli yüzey araştırmaları ile Karain ve Yarımburgaz mağaralarında yeniden başlatılan kazılarda elde edilen buluntular üzerinde sürdürülmekte olan incelemeler, Anadolu Paleolitik'inin henüz çözümlenmemiş olan stratigrafik ve kronolojik sorunlarına çözüm aramaya yöneltmiş bulunmaktadır.

Alt Paleolitik Dönem

G.Ö. 1.000.000 - 200.000

Alt Paleolitik Dönem, Paleolitik Çağ'ın en eski dönemi ve süre bakımından en uzun olanıdır. Bu dönemde iklim, önceleri kısmen soğuk olmakla birlikte diğer dönemlere nazaran daha ılıman hatta sıcaktır. Buna karşın geç aşamalarında çok soğuk buzul aşamaları etkilerini gösterir.

Yontmataş endüstrisi ile birlikte bulunan fauna (hayvan topluluğu) sıcak ve arkaik bir faunadır. Alt Paleolitik Dönem'de yontuk çakıl aletler, iki yüzeyliler ve kaba yonga aletler gibi farklı alet yapım gelenekleriyle karşılaşılır. Bu dönemin insanı Homo erectus'tur. Anadolu'da Denizli Kocabaş köyü yakınlarındaki traverten yataklarında Erectus'a ait kafatası parçası bulunmuştur.

Orta Paleolitik Dönem

G.Ö. 200.000 - 40.000

Orta Paleolitik Dönem'de daha sıcak ve kurak bir dönem ile bunun ardından gelen bir buzul çağı yaşanır.

Aletlerin üretimi açısından bu dönem, yongaların sistemli olarak üretilmesi ile nitelenir. Bu dönemde av teknikleri ve alet teknolojisi gelişmiştir. Alt Paleolitik Dönem'de kullanılmaya başlayan ateşin, Orta Paleolitik Dönem'de kullanımı yaygınlaşmış ve besinler pişirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde insanda soyutlama yetisinin geliştiğini gösteren en önemli delil, ölümlerin özel olarak hazırlanmış mezarlara gömülmesidir. Orta Paleolitik Dönem insanı Homo neanderthal'dir. Anadolu'da Karain Mağarası E Gözü'nde Neanderthal'e ait kafatası parçası, diş ve vücut kemiklerinden bazıları bulunmuştur.

Karain Mağarası

Üst Paleolitik Dönem

G.Ö. 40.000 - 12.000

Üst Paleolitik Dönem’de iklim soğuktur. Bu nedenle insanlar daha çok mağaraları iskân etmişlerdir.

İnsanlar “baskı” ve “dolaylı vurma” gibi bazı taş alet yapım teknikleri uygulayarak, dilgilerden yapılan çeşitli aletler üretmişlerdir. Bu dönemde taş aletlerin çoğu kemik aletlerin yapımında kullanılmıştır. Üst Paleolitik Dönem’in en önemli gelişmelerinden birisi de sanat eserlerinin ilk kez ortaya çıkmasıdır. İnsanlar mağara duvarlarına ve çeşitli objeler üzerine boyalı resimler, gravürler, alçak kabartmalar ve heykelcikler yaparak günümüz sanatının temellerini atarlar. Bu dönemin insanı, günümüz insanının özelliklerini gösteren Homo sapiens sapiens’dir. Anadolu’da Kadipınarı Mağarası’nda bu döneme ait kafatası bulunmuştur.

Üst Paleolitik Dönem, Mağara ve Kayaaltı Sığınağı Yaşamını Gösterir Çizim

Epi-paleolitik Dönem

M.Ö. 17.000 - 9.000

Epi-paleolitik, Yakınoğu Arkeolojisi'nde Paleolitik Çağ'ın son aşaması olup, Neolitik Çağ'a geçiş dönemidir. Bu dönemin başlangıcında iklim oldukça soğuk, günümüz yıllık ortalamasından yaklaşık 6-8 derece daha düşüktür. Dönem sonuna doğru iklimde ılımanlaşma olmakla birlikte M.Ö. 11 binde yaklaşık bin yıllık bir mini soğuma daha gerçekleşmiştir.

Avcılıkta önemli gelişmelerin yaşandığı bu dönemde üretilen silahlar, mikrolit olarak isimlendirilen minik yontma taş aletlerden oluşur. Mikrolitler yerine göre tekil ya da kompozit olarak kullanılan av silahlarıdır. Dönemin ekonomi biçimi bütünüyle avcılık, toplayıcılık ve balıkçılık olarak özetlenebilir.

Neolitik Çağ (MÖ 8000- 5500)

İnsanlık tarihinde, besin üretimi yanında ilk yerleşik toplumların kurulması ile başlayan dönem Neolitik Çağ adıyla anılmaktadır. Çağın başlangıcında besin üreticiliğinin bilinmesine karşın pişmiş toprak kapların daha yapılmadığı, bunların yerine sepet, tahta ya da taştan kapların kullanıldığı ilk evre, Akeramik (seramiksiz) Neolitik olarak adlandırılır. Anadolu'da ancak birkaç yerde saptanan bu evre, belirli bir düzene göre inşa edilen yapıları, taş ya da kemik alet ve silahları, süs eşyaları ile ilk yerleşik köy örneklerini vermektedir.

Eski Yakındoğu ve Ege'nin en gelişmiş Neolitik Merkezi Konya'nın 52 km. güneydoğusunda, Çumra ilçesinin kuzeyinde yer alan Çatalhöyük'tür. Burada yapılan kazılarda saptanan 10 yapı katında da (C14 tarihlenmelerine göre İ. Ö. 6800 - 5700 arası) açığa çıkarılan evlerin ve dolayısıyla kentin, bir düzene göre inşa edildiği görülmektedir. Bu düzenleme dikdörtgen planlı evlerin avlular etrafında bitişik olarak sıralanması ile sağlanmıştır. Taş temelin bulunmadığı, kerpiçten düz damlı olarak yapılan bu evlerin planları da birbirinin aynıdır. Evler, geniş oturma odası dışında depo ve mutfaktan oluşmakta, oda içlerinde seki, ocak ve fırınlar bulunmakta idi.

Neolitik Dönem Ev Çizimi

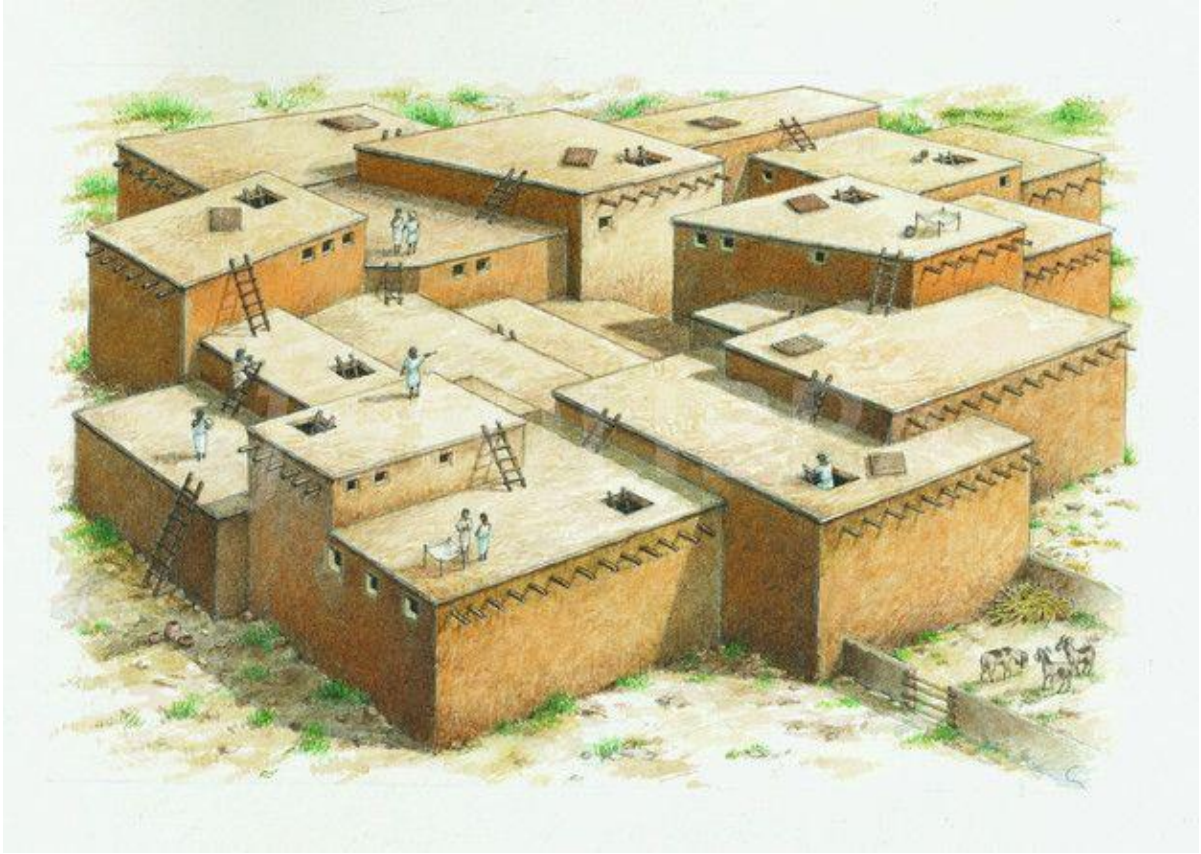
Çatalhöyük Kazısı

Çatalhöyük Kazısından Görüntüler

Çatalhöyük Evleri Canlandırması

Çatalhöyük Evleri Canlandırma Çizimleri

Kalkolitik (Bakır-Taş) Çağ (MÖ 5500 – 3000)

Taş aletler yanında bakırın da kullanılmaya başlamasından dolayı Kalkolitik Çağ olarak adlandırılan bu dönemin, Geç Neolitiğin bir devamı olduğu Hacılar, Canhasan, Kuruçay gibi yerleşim yerlerindeki devamlılıktan anlaşılmaktadır. Bu çağda da, Neolitikte olduğu gibi, bölgesel özellikler hakimdir. Kalkolitik Çağ Erken, Orta ve Geç olmak üzere üç evrede incelenir.

Anadolu'da bugüne kadar tanınan en gelişmiş Erken Kalkolitik kültür Hacılar'da karşımıza çıkmaktadır. Kare ya da dikdörtgen planlı, taş temelli, kerpiç yapılar düz damlıdır. Evler arasındaki dar sokakları ve yerleşmenin etrafını çevreleyen kerpiç koruma duvarı ile Hacılar bir kent görünümündedir. Bitişik düzendeki evlere geniş avludan açılan kapılardan girilir. Evlerdeki geniş mekanlarda küçük bir kutsal alan, işlik, kuyu ve çanak çömlek atölyeleri bulunmaktadır.

Hacılar'da bu çağın en belirgin özelliği, el yapımı, boyalı çanak çömleğin kullanılmış olmasıdır. Hacılar'ın Erken Kalkolitik Çağa ait V - I katlarında (İ. Ö. 5400 - 4750), teknik ve form açısından ileri bir düzeye erişmiş parlak perdahlı, tek renkli çanak çömleklerinin yanısıra zengin bezeklere sahip boyalı çanak çömlek giderek artış göstermektedir. Boyalı olanlar krem ya da pembemsi sarı renkte zemin üzerine kırmızımsı kahverengi ile yapılmış geometrik motiflerle bezenmiştir. Oval ağızlı kaseler, küre gövdeli çömlekler, iri vazolar, dikdörtgen çanaklar, küpler ve testiler değişik kap formları arasındadır. Neolitik Çağın devamı olan pişmiş toprak tanrıça heykelciklerinin çoğu oturur durumda ve daha şematik olarak yapılmıştır. Taş, kemik ve az sayıdaki bakır eşya da aynı geleneğin devamıdır.

Gelişkin Köy dönemi başlamıştır ve Bakır Aletler kullanılmıştır. Seramikleri: Zengin süslemeli seramiklerdir. Parlak kırmızı renktedir. Küçük kapların yanında depolama amacıyla büyük kaplarda üretilmiştir. Ölü gömme Adetleri :Yerleşim alanlarının içine yada yerleşim alanlarının dışında mezarları bulunur.Toprak küp veya taş sanduka şekilli mezarlara ölü hediyeleri ile birlikte gömülmüşlerdir. Ölü hediyeleri:Süs eşyası, Çanak, Çömlek, Silahtır.

Erken Kalkolitik Dönem Yerleşkeleri Kuruçay : (Göller Yöresi) Can Hasan I : (Karaman),

Orta Kalkolitik Dönem Yerleşkeleri: Hacılar : (Burdur), Alishar, Çadırhöyük, Can Hasan : (Yozgat), Köşkhöyük :(Niğde), Ilıpınar : (İznik), Aslantepe : (Malatya), Tülintepe : (Elazığ)

Geç Kalkolitik Dönem Yerleşkeleri; Ilıpınar : (İznik), Aşağıpınar Höyüğü : (Kırklareli), Orman Fidanlığı : (Eskişehir).

Esk Tunç (Maden) Çağı (M.Ö. 3000 - 1950):

Alacahöyük kral mezarlarından çıkarılan değerli madenlerden yapılmış, görkemli ölü hediyelerinin yanında Hasanoğlan, Mahmatlar, Eskiyaar, Horoztepe, Karaoğlan, Merzifon, Etiyokuşu, Ahlatlıbel, Karayavşan, Bolu, Beycesultan Semahöyük, Karaz-Tilkitepe buluntuları zengin bir Eski Tunç koleksiyonu olarak sergilenmektedir.

Tunç Çağı veya Bronz Çağı, bölgeden bölgeye fark etmekle birlikte yaklaşık olarak MÖ 3000 - MÖ 1000 yılları arasında gerçekleşmiştir. Kalay ve bakırın karışımından oluşan tunç Anadolu'da Kalkolitik sonunda görülür. Ancak tunç madenin alet ve kap yapılmasında kullanılması MÖ 3. binyıl başlarına rastlar.

Mezopotamya'da ve Mısır'da tunçtan eserlerin yapılmaya başlandığı sıralarda (MÖ 4. binyıl sonu) yazı keşfedilmiş bulunduğundan bu ülkeler için Tunç Çağı deyimi yerine yazılı belgelerden elde edilen kronoloji ve sınıflandırmalar kullanılır. Buna karşılık yazıyı henüz kullanmayan Anadolu, Hellas (Yunanistan), Balkanlar ve Avrupa gibi bölgeler için Tunç Çağı deyimi geçerlidir. Tunç Çağı Anadolu'da MÖ 3000, Girit'te, Ege'de ve Hellas'ta MÖ 2500 - MÖ 2000, Avrupa'da ise MÖ 2000 yıllarında başlar.

Anadolu'da Tunç Çağı üç evre gösterir: Erken Tunç Çağı (MÖ 3000 - MÖ 2000), Orta Tunç Çağı (MÖ 2000 - MÖ 1750), Geç Tunç Çağı (MÖ 1750 - MÖ 1200)

Alacahöyük Kent Girişi, Kapı Sfenksleri

Alacahöyük, Hatti Güneş Kursları

Boğazkale-Hatuşaş, Sur Canlandırması

Httler (M.Ö. 1750 - 1200):

M.Ö. 2. binde Anadolu'da ilk siyasi birlik Kızılırmak kavısı içinde Hititler tarafından kurulmuştur. Başkentler Boğazköy (Hattuşaş) le birlikte İnandık, Eskiyaar , Alacahöyük, Alişar , Ferzant, zengin buluntu veren Hitit merkezleridir. Kabartmalı, boğa biçimli kaplar, pişmiş toprak eserler, devlet arşivine ait tabletler, kral adı baskılı mühürler dikkat çekmektedir.

Yazılı metinlere göre Koloni Çağı'nın son safhalarında, Pithana'nın oğlu Anitta Anadolu'da şehir beylikleri halinde yaşayan Hititler'in birleşmesinde ilk adımı atarak, Anadolu'nun merkezi sistemle idare edilen ilk devletini kurmuştur.

Eski Asurlu kolonistler Anadolu'yu terk ettikten bir süre sonra, I. Hattuşili devletin başkentini Neşa (Kaniş)'ten Hattuşa (Boğazköy)'ye taşımıştır. Eski Hitit Krallığı olarak anılan bu dönemde sanat, başta Boğazköy olmak üzere Alacahöyük, Eskiyaar, İnandık, Maşathöyük kazılarının ortaya koyduğu gibi büyük ölçüde Anadolu geleneğine bağlıdır. Seramikte teknik ve form bakımından Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda yaratılmış olan esaslar zamana uygun olarak devam eder. Çok sevilen törensel içki kapılarının (riton) bu dönemde Boğazköy ve İnandık boğalarında olduğu gibi daha büyük boyda yapılarak kullanıldığı görülür.

Frig Krallığı (İ. Ö. 1200 - 700)

İ. Ö. XII. yüzyıl başlarında Güneydoğu Avrupa'dan gelen Ege Göçleri ile Anadolu'ya giren Frigler Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yakıp yıkmış ve Hitit İmparatorluğunu ortadan kaldırarak Anadolu'yu yavaş yavaş egemenlikleri altına almaya başlamışlardır. Frigler'in esas yerleşim bölgesi Gordion merkez olmak üzere Sakarya bölgesi olup Afyon, Kütahya, Eskişehir bu bölgeye bağlıdır. Geride bıraktıkları çok az sayıdaki yazıtlar onların Hint - Avrupalı bir dil kullandıklarını göstermektedir. Yunan kaynakları özellikle Herodot onların büyük ve küçük Byriges'ler olarak Makedonya'dan geldikleri konusunda bilgi verirken Asur kaynaklarında Muşkili Mita'dan söz edilmektedir. Genellikle Mita ile Midas'ın aynı şahıs, Muşkilerin de Frigler oldukları kabul edilir.

İ. Ö. VIII. yüzyılın ikinci yarısında Frig Devleti büyük güç kazanmış, ancak İ. Ö. VII. yüzyılın başlarında Kimmer akınları ile zayıflamış; daha sonra Lidya egemenliğine girmiş ve 550 yıllarında da Pers istilası ile bağımsızlığını tamamen yitirmiştir.

Frigler'in siyasi yaşantıları ve sanatları Erken Evre (İ. Ö. VII. yüzyıldan önceki dönem) ve Geç Evre (İ. Ö. 695'teki Kimmer istilasından sonra başlayan ve İ. Ö. IV. yüzyılın son çeyreğine kadar süren dönem) olarak iki evrede gelişmiştir. Frig sanatının ilk evresi hakkındaki bilgilerimiz az olup asıl bilgi İ. Ö. 750 yıllarından sonraya aittir.

Frigler'in başkentleri Gordion'dur. Gordion müstahkem bir şehir olup güçlü inşa edilmiş surlarla çevrilidir. Gordion'daki resmi yapılarda en gelişmiş örneklerini gördüğümüz dikdörtgen planlı, taş kerpiç ve ağaçla inşa edilmiş "Megaron" denilen yapı tipi Batı Anadolu'da İ. Ö. III. bin yılından beri kullanılan yapı tipidir. Frigler bu yapıların ön cephelerini Batı Anadolu gelenek ve göreneklerine göre pişmiş toprak bezekli levhalarla, bazılarının tabanlarını da yine geometrik motifli renkli mozaiklerle süslemişlerdir. Çeşitli motifler halinde karşımıza çıkan bu boyalı levhaların müzemizdeki en güzel örnekleri Gordion ve Pazarlı'da bulunanlardır. Bunlar; savaşılar, aslan - boğa boğuşmaları, insan başlı at gövdeli veya kuş başlı varlıklar, hayat ağacının iki yanındaki keçileri gösteren figürler gibi konuları içermektedir.

Başkentleri olan Sakarya kenarındaki Gordion'dan başka Kızılırmak yayı içinde ve güneyindeki Alacahöyük, Boğazköy, Pazarlı, Kültepe, Eskişehir, Maşathöyük gibi şehirler Frigler ve onların sanatı hakkındaki bilgilerimiz için en iyi kaynaklardır. Frigya ülkesindeki kaya anıtları ile diğer yerleşmelerde yapılan kazılar sonucu elde edilen buluntular. Frig mimarlığının ne denli gelişmiş ve köklü bir geleneğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Urartu Krallığı

Urartular İ. Ö. I. binin başlarında Van Gölü çevresinde bir devlet kurmuşlardır. En güçlü dönemlerinde Urartu Devletinin toprakları Urmiye Gölünden Fırat Nehri Vadisine, Kafkasya'nın güneyindeki Gökçegöl, Aras Nehri Vadisi ve Karadeniz'in doğu sahillerinden Musul'a, Halep'e, Akdeniz'e kadar uzanan geniş bir alanda idi. Urartu toprakları yüksek ve kayalık dağlarla çevrili düzlüklerden, platolardan, dar ve derin vadilerden meydana gelmiştir. Doğu Anadolu'nun sert doğa koşullarına uymak zorunda kalan Urartular hayvancılık ve ziraatte başarılı olmuşlardır. Doğu Anadolu Bölgesi hayvan yetiştirilmesine uygun olduğu kadar ziraate de elverişli ovalara ve zengin maden filizlerine sahiptir. Bölgenin bu doğal zenginlikleri, Mezopotamya kavimlerinin eski zamanlardan beri dikkatini çekmiştir. Bundan dolayı bu topraklar sık sık Asur akınlarına uğramıştır. Bu akınlara karşı koymak zorunda kalan Urartular İ. Ö. I. binin başlarında birleşerek merkezi bugünkü Van (Tuşba) olan Urartu Devletini kurmuşlardır.

İ. Ö. 600 yıllarında kuzeyden gelen Med - İskit akınlarıyla ortadan kalkan Urartu adına ilk defa İ. Ö. XIII. yüzyılda hüküm süren Asur kralı I. Salmanasar'a ait çivi yazılı belgelerde rastlanmaktadır. Urartular ne Sami ne de Hint - Avrupalı ırktandırlar. Urartu dili üzerinde yapılan çalışmalar, bu halkın Hurri dilinin bir lehçesini konuştuğunu ortaya koymaktadır. Hurriler Urartu krallığından beşyüz yıl önce aşağı yukarı aynı bölgelerde, doğu ve güneydoğu Anadolu'da Antakya'ya kadar uzanan ve Hititler ile çağdaş olan büyük bir medeniyet kurmuşlardır. Böylece Urartuların Hurriler'le aynı soydan geldiklerini kabul etmek gerekir. Urartular Asur etkisinden kendilerini kurtaramamışlar ve başlangıçta onların dilini, yazılarını kullanmışlardır. Çivi yazısını kullanmış olan Urartular'ın dillerini okumak, ele geçen Asur ve Urartu dillerinde yazılmış iki yazıt ile bu dili çözmek mümkün olmuştur. Az sayıdaki resmi veya ticari mektuplar pişmiş toprak tabletler üzerine yazılmış metinlerle yapıyordu. Urartular'ın bırakmış oldukları yazılı belgeler Asurlular'ınkinin aksine kuru ve cansızdır.

Ele geçen Urartu çivi yazılı tabletleri sayıca çok az olup kontrat ve mektuplardır. Urartular'ın en önemli kitabeleri taş levhalar üzerinde bina bloklarında veya kayalar üzerindedir. Bunun yanında Hitit hiyeroglifine benzeyen bir çeşit resim yazısını da kullanmışlardır. Ele geçen Urartu çivi yazılı belgelerde Urartu krallarının kazandıkları zaferlerden, ele geçirdikleri esir ve ganimetlerden, inşa edilen sulama kanalları, kaleler ve mabetlerden söz edilmektedir. Büyük su kanalları, suni göller yapan, araziye sulamada ve bataklıkları kurutmada büyük başarı elde eden Urartular'ın bütün bu özelliklerini Asurlular'ın bırakmış oldukları belgeler de doğrulamaktadır. Asur kralları Urartu topraklarının bereketinden, mabet ve resmi depolarının zenginliğinden metinlerinde söz etmişlerdir.

Lidya Dönemi

Lidya sanatının kökeni, atalarının Hitit İmparatorluğu ile bazen dostça, bazen düşmanca ilişkide bulundukları döneme yani Bronzçağı'na kadar uzanır. Lidyalılar, Demirçağı'nda özellikle Gyges'ten, Croesus (yaklaşık İ. Ö. 685 - 547) dönemine kadar olan Mermnad Hanedanı sırasında görkemli gelişmeler göstermişlerdir. Ülkeleri; Frigya Kralı Midas'ın yaklaşık İ. Ö.: 695'deki Kimmer saldırısı sırasında ölümünden sonra en kuvvetli krallık olmuştur. Lidyalılar, kendi dillerini ve kültürlerini korumuşlar, fakat Doğu'yla (Frigler, Luwiler ve aynı zamanda Medler ve Persler) olduğu kadar, Batı'yla da (Yunanlılar) ilişkilere açık olmuşlar; Mısır ve Asur'a kadar diplomatik münasebetlerde bulunmuşlardır.

Lidya sanatı, seçkin Anadolu kültür ürünlerinin mirasçısıdır ve Yakın Doğu'daki en büyük rakipleri Akamenid (Pers) sanatının ilham kaynağı ve öğreticisi olmuştur.

Lidya sanatının gelişmişliği, Anadolu geleneğini sürdürmesinden, sanatçıları ve ustalarını sanat ve mimarlık için Pers ülkesine, Pasargade ve Susa'ya kadar göndermesinden, değerli mücevheratını ve metal işlerini Yunan saraylarına ve mabetlerine kadar yollamasından anlaşılır. Lidyalıların fildişi işlemeciliğine ve adak figürlerin yapımına katkıları yeni buluntularla anlaşılacaktır.

